

SÖMÜRGEÇİLİK MİRASININ SOMALİ'YE ETKİSİ*

*Ferhat PİRİNÇÇİ**, Tunç DEMİRTAŞ****

Makale Geliş Tarihi-Received: 10.06.2020
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 20.11.2020
DOI: 10.37093/ijisi.837759

765

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

ÖZ

Geniş çerçevede Somali toprakları, sömürgecilik döneminde çoğu sömürge bölgelerinden farklı olarak İtalya, İngiltere ve Fransa olmak üzere üç ülke tarafından sömürülmüştür. Günümüz Somali sınırlarının İtalya ve İngiltere tarafından farklı biçimlerde yönetilmesi ülkenin sömürgecilik sonrası dönemde sürekli olarak sorunlar yaşamasında ve devletin kurumsal yapısının oluşturulamamasında önemli bir etken olmuştur. Bunun yanı sıra Somali'nin sahip olduğu jeopolitik konum ve ekonomik kapasiteyi kullanamaması da sömürgecilik dönemi mirasından bağımsız değildir. Somali'de sömürgecilik döneminden sonra yaşanan iktidar mücadelesi sonucunda Siad Barre ülkede iktidarı ele geçirmiştir. Ancak Barre dönemi sonrasında ülke tam anlamıyla bir çöküş sürecine girmiş ve uluslararası toplum tarafından unutulmuştur. 2011'de dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Somali'ye geniş katılımlı bir heyetle

* Bu çalışmada "Devletin Yeniden Yapılandırılmasında Riskler ve Fırsatlar: Afrika Boynuzu Örneği" başlıklı doktora tez çalışmasından faydalanılmıştır.

** Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bursa/Türkiye. ferhat@uludag.edu.tr ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5495-5425>.

*** Arş. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bursa/Türkiye. tunc@uludag.edu.tr ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9267-9345>.

gitmesi Somali'nin kaderini önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu ziyaretten sonra Somali'ye diğer devletlerin angajmanında bir artış gözlenmiştir. Günümüzde Somali'de bölgesel ve küresel rekabet ciddi anlamda kendisini hissettirmektedir. Bu çalışma sömürgeciliğin Somali'ye nasıl etki ettiğini devletin yeniden yapılandırılması çerçevesinde incelemektedir. Çalışmada sömürge döneminin Somali'ye ekonomik, toplumsal ve siyasal açıdan yansımaları analiz edilmiştir. Nihayetinde Somali'de sömürgecilik döneminin mirasının henüz ortadan kalkmadığı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Somali, Sömürgecilik, Devletin Yeniden Yapılandırılması, Siad Barre, Afrika Boynuzu.

IMPACT OF COLONIALISM HERITAGE ON SOMALIA

ABSTRACT

Unlike most of the colonized territories, greater Somalian lands were exploited by three powers during the colonial period: Italy, Britain, and France. The administration of modern Somalian borders by two of them - Britain and Italy- with different styles has been an important factor for Somalia in experiencing chronic problems and inefficiency of state institutions in the post-colonial period. Therefore, Somalia's inability to use its unique geopolitical location and economic capacity is related to colonial heritage. As a result of the power struggle in Somalia after the end of colonialism, Siad Barre seized power. However, after the Barre era, the country literally entered a process of collapse and was forgotten by the international community. Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan's visit to Somalia with a delegation in 2011 symbolizes a turning point for the fate of Somalia. Thus, after this significant visit, Somalia draw more attention and there has been an increase in the engagement of other states toward Somalia. Today, regional and global rivalry in Somalia become more apparent than before. This study examines the impact of colonialism in the context of state rebuilding. In the study, he economic, social and political reflections of the colonial period on Somalia are analyzed. As a consequence, the study claims that the heritage of colonialism in Somalia has not disappeared yet.

Keywords: Somalia, Colonialism, State Rebuilding, Siad Barre, Horn of Africa.

767

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

GİRİŞ

Somali uzun yıllardır kıtlık, yoksulluk, kuraklık, iç savaş, korsanlık ve terörizm gibi sorunlarla mücadele etmektedir. Sömürgecilik döneminin sona ermesinden sonra Somali’de yaşanan güç mücadelesinin sonucunda askeri yönetimin iktidara gelmesi, ülkede görece istikrar sağlamış olsa da güç ve değer dağılımının tam olarak düzenlenememesi söz konusuydu. Bu durum Somali’de devletin kurumsal yapısında sorunlara yol açmış ve ülke içinde toplumsal kutuplaşmaya neden olmuştur. Somali’de 1991’de Siad Barre yönetiminin devrilmesiyle ülkede kaos ortamı hakim olmuştur. Bu süreçte Somali’de uzun süre iç savaşın yaşanması devlet yapısının çökmesine neden olmuştur.

768

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Şüphesiz Somali’nin yaşadığı iç savaş ve sıkıntıların nedenleri, bir günde ortaya çıkmamış ve tarihsel süreç içinde artarak etkisini göstermiştir. Bu bağlamda Somali’de yaşanan sıkıntılarda sömürge döneminin de önemli etkileri bulunmakta ve sömürgeciliğin izleri günümüzde de farklı boyutlarda etkisini göstermektedir. Bu çalışmanın amacı sömürgeciliğin Somali’nin devlet yapısı üzerindeki etkilerini incelemektir. Bu çerçevede Somali’de sömürgeci rekabetin İtalyan ve İngiliz sömürge yöntemleriyle nasıl bir uygulama içinde oldukları ortaya konarak, sömürgecilik döneminde uygulanan politikaların bağımsızlık sonrasında yaşanan istikrarsızlık üzerindeki etkisi irdelenmektedir. Ardından sömürgeciliğin Somali’de devletin yeniden inşasında karşı karşıya kalınan siyasal, ekonomik ve toplumsal sorunlar üzerindeki etkisi tartışılmaktadır.

1. SOMALİ’DE SÖMÜRGE REKABETİ

Somali toprakları esasında, İngiliz, Fransız ve İtalyan sömürgeciliğine maruz kalmıştır. Bununla beraber “Fransız Somalisi” olarak adlandırılan bölge, günümüzde “Cibuti” adıyla bir devlet olarak varlık gösterdiği için, Fransız sömürgeciliği çalışmada kapsam dışında bırakılmıştır. Günümüz Somali topraklarının geçmişte İngiltere ve İtalya tarafından sömürgeleştirilmesi ve bu esnada farklı yöntemler takip edilmesi, kaçınılmaz bir şekilde günümüz Somali sosyal ve siyasal hayatını etkilemiştir. “İngiliz Somalisi” olarak ifade edilen İngiltere’nin sömürge bölgesinde yöntem olarak “böl ve yönet”

şeklinde ifade edilen bir yönetim biçimi uygulanmıştır. (Besteman, 1996: 126)

İtalya ise İngiltere'den farklı bir yöntemle Somali topraklarını sömürgeleştirme yoluna gitmiştir. Günümüzde Eritre'ye bağlı olan Assab bölgesinin Cenovalı Rubattino Denizcilik Şirketi adına Afar Sultanı'ndan 1869'da satın alınması ile İtalya'nın Afrika Boynuzunda sömürgecilik faaliyetleri başlamıştır. İtalyan ulusal birliğinin sağlanmasından sonra bu topraklar İtalya devletine devredilmiştir. (Davies, 2017: 37) Büyük devlet olmanın bir gerekliliği olarak kabul edilen sömürge sahibi olma konusu, İtalya'nın Afrika üzerindeki rekabete katılmasına neden olmuştur. Süreç içinde İtalya, Somali'nin güney kıyıları (İtalyan Somalisi) üzerinde etkisini artırarak devam ettirmiştir. (Davies, 2017: 38).

1.1. İngiltere'nin Sömürge Siyaseti

M.S.700 - M.S. 1200 arası dönemde Somali halkı küçük gruplar halinde yaşamaktaydı. M.S.1200-M.S. 1500 arasındaki dönemde ise baş klan olan Samaal Arapları atalarının aileleri İslamiyet'in yayılması için Somali'ye göçü yoğunlaştırmıştır. Bu tarihten sonra Samaal Arapları Somali'de saltanatlarını genişletmişlerdir. 1910'a kadar, günümüzde Somali olarak ifade edilen bölgede, Ifat (1285-1415), Mogadişu (9. yy.-13. yy.), Adal (1415-1577), Ajuran (13. yy.-17. yy), Majerteen (1800-1924) ve Geledi (17. yy.-1910) Sultanlıkları bulunmuştur. Her ne kadar bölgede sultanlıklar bulunsun da Avrupalı sömürgeci devletlerin bölgedeki sultanlıklarla ikili anlaşmalar imzalayarak bölgede zaman içinde hâkimiyet kurmaları söz konusu olmuştur. Avrupalı güçlerin Afrika'yı kendi aralarında paylaştığı 1884 Berlin Konferansı, kıta genelinde olduğu gibi Doğu Afrika'da da güç mücadelesinin yaşanmasına neden olmuştur. Ancak daha önceden burada bulunan Avrupalı sömürgeci güçler Somali'nin Doğu Afrika'daki stratejik önemini farkındalardı. Bu faktör Somali'nin sömürgeleştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. İngiltere, önceden bölgeye gelen Fransa'nın daha fazla genişlemesini önlemek için 1880'li yıllarda politik adımlar atmıştır. Bu bağlamda 1874-1875'te Mısır, Osmanlı Devleti'nden aldığı bir ferman ile Kuzey Somali'yi ele geçirmiştir. Ancak 1884-1885'te Mısır birliklerinin bölgeden çekilmesiyle İngiltere, Kızıldeniz'in güvenliği ve Aden'e gıda temini gibi gerekçelerle bu bölgeyi ele geçirmiştir. (Clifford, 1936: 289)

İngiltere'nin 1884'te Somaliland'ı protektorası haline getirmesi, Hindistan'a giden ticaret yollarının kontrolünü sağlama konusunda önemli rol oynamaktaydı. İngiltere'nin Doğu Afrika'daki tek sömürgesi olarak ön plana çıkan İngiliz Somalisi bugün günümüzde Somali'nin kuzeyinde bulunan ve Somaliland olarak adlandırılan bölgedir. İngilizler, protektorasında bulundurduğu bu topraklarda 1888'de birkaç kabilenin yanı sıra Warsangali Sultanı ve Muhammed Ali Shire ile anlaşarak bölgede küçük bir sömürge kurabilmiştir. 1898-1920 döneminde Muhammed Abdullah Hassan'ın yönettiği Somali'de Somalililer, sömürgeci güçlere direnmişlerdir. Ancak Somalililer, İngiltere'nin askeri gücü karşısında fazla dayanamamış ve direniş bastırılmıştır.

1.2. İtalya'nın Sömürge Siyaseti

1884'te yapılan Berlin Konferansı ile İngiltere'nin Kuzey Somali'de, Fransa'nın günümüzde Cibuti olarak adlandırılan topraklarda, İtalya'nın ise güney Somali'nin yanı sıra Etiyopya ve Eritre'nin bir kısmında kurdukları sömürge yönetimlerinin sınırları teyit edilmişti. 1880'lerde bugünkü Somali topraklarındaki sultanlıklar olan Geledi Sultanlığı, Majerteen Sultanlığı (günümüzde Puntland bölgesi) ve Hobyo Sultanlığı ile anlaşmalar imzalayan İtalya, toprakları özerk olarak yönetme yetkisi elde etmiştir. Bu bağlamda İtalya, Somali'de ilk olarak Geledi Sultanlığı ve Hobyo Sultanlığı'nın yanı sıra Mogadişu'yu da içeren bölgede faaliyet göstermeye başlamıştır. Doğu Afrika'da sömürgecilik rekabetinin artmasıyla 1888'de Hobyo Sultanı Yusuf Ali Kenadid, kontrol alanını genişletmeye çalışmış ve İtalyanlarla anlaşma yapma arayışlarına girmiştir. Bu süreçte Hobyo Sultanlığı, İtalya'nın protektorası olmak istediğini belirtmiştir. Nitekim Kenadid'in İtalyan askeri desteğine sahip olması ve bölgede güçlü bir konuma gelmesi söz konusu olmuştur. İtalyanlar, Kenadid ile anlaştıktan sonra Kenadid'in rakipleriyle de benzer anlaşmalar imzalamış ve protektoralar elde etmiştir. Majerteen Sultanlığı'nın da İtalyan sömürge bölgesine katılmasıyla İtalyan Somalisi'nin sınırları çizilmiştir.

İtalyan Somalisi topraklarının başında sömürge'nin ilk yıllarında merkezi bir yönetim bulunmamaktaydı. Bu topraklar doğrudan Filonardi ve Benadir adında iki şirket tarafından yönetilmekteydi. (Finaldi, 2016: 189) Geçmişte Somali'de mevcut olan kabile sisteminde birtakım ayrılıklar bulunmaktaydı. İtalyan Somalisi'nde bulunan

sömürgeci yönetim, klanlar arasındaki anlaşmazlıklardan yararlanarak bölgeyi yönetmişlerdir. Bu durum Somali'de zaten karmaşık olan klan sisteminin daha fazla karmaşıklaşmasına yol açmıştır. Örneğin Mogadişu bölgesinde bulunan klanlardan biri olan Hawiye klanı sömürgecilik döneminde İtalyanlara daha yakın olmuşlardır. Darod klanı ise İtalyan sömürgeciliğinin karşısında yer alan en etkili klan olarak ön plana çıkmıştır. Öte yandan ticari çıkarları bulunan Digil ve Rahaweyn klanlarının ise İtalyanlara ve Hawiye klanına destek vermesi söz konusu olmuştur. (Coleman, 1966: 540) Bu bağlamda Somali'de günümüzde mevcut klanlar arası rekabet ortamının temellerinin sömürgecilik döneminde atıldığı görülmektedir. Sömürgecilik döneminde gerçekleştirilen uygulamalar Somali toplumunu sınıfsal ve fiziksel olarak ve dil açısından bölmüştür.

Öte yandan Doğu Afrika bağlamında Eritre'de 1882'den itibaren toprak satın alma yoluyla varlık gösteren İtalya'nın, ilk sömürgesi 1889'da İtalyan Somalisi olarak ortaya çıkmıştır. İtalya, Somali'deki sömürgecilik faaliyetlerini 1893'te kurduğu İtalyan Kraliyet Doğu Afrika Şirketi (Royal Italian East African Company) üzerinden yürütmüştür. İtalyan sömürgeciliğinin temel motivasyonu, doğal kaynaklar elde etmek ve stratejik toprakların ele geçirilmesidir. (Hess, 1966: 1) İtalya'nın sömürgecilikteki tarz-ı siyasetlerine bakıldığında Katolik Kilisesi ve hükümetin arasında yaşanan çatışmadan dolayı misyonerlik faaliyetlerinin desteklenmediği görülmektedir. Bu durum Hıristiyan bir ülkenin sömürgesi olmasına rağmen Somali'de günümüzde neden neredeyse hiç Hıristiyan nüfusu olmadığını açıklamaya yardımcı olan bir göstergedir.

Eritre ve İtalyan Somalisi beraber düşünüldüğünde, iki toprak parçasının birbirleriyle bağlantısı bulunmamakta ve Etiyopya bu iki toprak parçasının arasında yer almaktaydı. Bu bağlamda Etiyopya ile İtalya'nın ilk aşamada 1889'da imzalanan Uccialli Antlaşması (Jonas, 2011: 73) ile iyi ilişkiler kurduğu bilirse de 1895'te İtalya ve Etiyopya arasında savaş yaşanmış ve İtalya savaştan mağlup ayrılmıştır. Savaş sonrasında 1896'da İtalya ile Etiyopya arasında Addis Ababa Barış Antlaşması imzalanmış ve Etiyopya'nın egemenliği kabul edilmiştir. Somali-Etiyopya arasında bulunan Ogaden bölgesi 1897'de Etiyopya'ya bırakılmış ve birçok Somalili kalıcı olarak Ogaden'de varlıklarını sürdürmüştür. (Yasin, 2010: 136-137)

1900'lerin başında görev yapan İtalyan Somalisi Valisi Giacomo De Martino, İtalyanlara avantaj sağlayacak olan Somalili klan liderlerini yönetim kadrosuna dâhil ederek bölgedeki gücünü sağlamlaştırmıştır. De Martino, klan liderlerinin sahip olduğu şeriat yasalarını ve xeer'i (töre) uygulamak gibi geleneksel güçlerini korumuştur. De Martino ayrıca başlarında bir İtalyan subay bulunan ve Somalili, Eritreli ve Araplardan oluşan Sömürge Birlikleri Ordusu ve Somali Polis Gücü'nü oluşturmuştur. Kısacası De Martino, Somalililere sorumluluk vererek ve yönetim sistemi içine kısmen dâhil ederek nihai otoriteye İtalyanların sahip olduğu etkili bir dolaylı yönetim sistemi oluşturmuştur.

772

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

İtalyan Somalisi 1940'lı yıllarda Doğu Afrika'da topraklarını ve egemenlik alanlarını hızlı bir şekilde genişletmiştir. II. Dünya Savaşı devam ederken İngiliz Somalisi'ni işgal eden İtalya, bölgedeki en güçlü ülke konumuna gelmiştir. Ancak bu durum çok uzun sürmemiş, İngiltere bölgedeki sömürge topraklarını geri kazanmış ve ek olarak 1941'de İtalyan Somalisi'nin topraklarını da ele geçirmiştir. Bölgenin İngiltere tarafından kontrolü 1949'a kadar devam etmiştir. Ancak Birleşmiş Milletler'in (BM) sürece müdahil olması ile İtalya, sömürgesi olan Somali topraklarını geri alabilmiştir. İtalyan Somalisi ve İngiliz Somalisi 1960'ta referandum ile birleşmiş ve günümüzdeki Somali Federal Cumhuriyeti'nin kurulması söz konusu olmuştur. (Yasin, 2010: 102)

2. SÖMÜRGEÇİLİĞİN GÖLGESİNDE BAĞIMSIZ SOMALİ

1880'lerden II. Dünya Savaşı'na kadar olan sömürgecilik döneminde, Somali toplumu İtalyan ve İngiliz temelli olmak üzere Avrupa sömürge güçleri tarafından yönetilmiştir. Farklı sömürge idareleri ile idari ve yönetim geleneklerinin bir sonucu olarak, bu bölgelerin sakinleri çok farklı sömürge miraslarına sahip olmuşlardır. Örneğin İngilizler, sömürge topraklarında az sayıda İngiliz yerleşimi oluşturup altyapıya çok az yatırım yaparken; İtalyanlar, Somali'ye daha fazla yatırım yapmış, İtalyan yerleşimini ve yerel tarım gelişmesini teşvik etmiştir. (Lewis, 2008: 30-31) Farklı iki sömürge yönetiminin oluşturduğu yapılar, iki bölgenin BM tarafından yapılan bir referandum sonucunda, bağımsızlık için bir araya getirilip birleştirilmesiyle yaşanan sorunların nedenini ortaya koymaktadır.

1 Temmuz 1960'ta Somali'de 70 yıldan fazla süren Avrupa sömürgeciliği sonrasında İngiliz Somalisi'nin İtalyan Somalisi'ne katılmasıyla Somali Federal Cumhuriyeti (Somali) kurulmuştur. (Meredith, 2006: 465) Ancak Somali'nin kurulmasından dört gün önce İngiliz Somalisi (Somaliland) 26 Haziran 1960'ta bağımsızlık ilan etmiştir. (Lewis, 2008: 33)

Somali kurulduktan sonra oluşturulan sivil yönetim dönemindeki hükümet ilk dokuz yıl devleti yönetmede tecrübesiz ve siyasi süreci düzenleyecek güçten uzak olmuştur. (Clarke, Gosende, 2003: 133) Somali'deki hükümet bu anlamda ulusal açıdan karşılaşılan birçok sorunla baş edememekteydi. 1960'ların sonuna gelindiğinde devlet içinde yolsuzluk ve siyasi istikrarsızlığın ciddi şekilde artışı söz konusu olmuştur. Bu durum devlet kaynaklarına erişim rekabetini de beraberinde getirmiştir. 1969 seçimlerinde, 62 partiden 1.002 aday parlamentoda 123 sandalye için yarışmıştı. Seçimi takiben bir milletvekili hariç tüm vekiller, devletin işlerliğinin etkinleştirilmesi ve tek partili bir hükümet oluşturulması için iktidar partisine katılmıştır. (Lewis, 2008: 399) Ancak tek partili sistem, toplumun özgürce konuşmasına ve adil bir yapının ortaya çıkmasına engel oluşturmaktaydı. Nitekim milletvekillerinin temel amacı olan seçmenlerin çıkarlarını gözetmekten ziyade kendi kişisel çıkarları için iktidarı kullanmaları söz konusu olmuştur. (Lewis, 2008: 399) Ekim 1969'daki bu konjonktürde Somali Başbakanlığını yapan Abdirashid Ali Sharmake suikaste uğramış ve General Muhammed Siad Barre liderliğinde darbe gerçekleşmiştir. Bu askeri darbe ile Somali'de Barre dönemi başlamıştır. Barre, darbe ile birlikte anayasayı askıya almış ve orduyu iktidarın başına getirmiştir.

2.1. Siad Barre Döneminde Somali (1969-1991)

1969'da darbe ile iktidara geldikten sonra kendisini modernist olarak tanımlayan Barre, ilk iş olarak klan temelli tüm örgütlenmeleri yasaklamış ve gücünü konsolide etmeye yönelik adımlar atmıştır. Barre'nin Somali toplumlarının yaşadığı tüm bölgeleri birleştirme hayali bulunmaktaydı. (Bradbury, 2008: 36-37) İktidarda bulunduğu ilk yıllarda Barre, otoriter sosyalist yönetim tarzını benimsemiştir. Bu bağlamda iktidara geldikten kısa bir süre sonra Afrika'daki en büyük ordularından birini kurmasını mümkün kılan Sovyetler Birliği ile güçlü bağlar geliştirmiştir. Barre'nin ilk yedi yılı içeren dönemi nispeten "istikrarlı" olsa da sahip olduğu yetkileri artırdıkça

Somali'nin gelecekte istikrarsızlaşmasına sebep olacak konuların temeli atılmıştır.

Barre'nin iktidar yıllarında sömürgecilik döneminin etkileri hissedilmiş olup toplumsal ve siyasi kutuplaşmalar yaşanmıştır. Nitekim 1977-1991 yılları arasında Somali'de, üç önemli silahlı çatışma yaşanmıştır. Bu çatışmaların tümü Somali'nin istikrarsızlaşmasına, ülkede ekonomik sorunlara ve sonucunda devlet mekanizmasının çökmesine neden olmuştur.

774

2.1.1. Bayrağın Bir Ucu: Ogaden Bölgesi

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Barre döneminde ilk savaş 1977-1978 yıllarında Etiyopya ile yaşanmıştır. Büyük Somali hayalini gerçekleştirme amacıyla Barre, Etiyopyalıları Ogaden bölgesindeki etnik Somali bölgesinden çıkarmak için Somali isyancı savaşçıları (Western Somali Liberation Front - Batı Somali Kurtuluş Cephesi) desteklemiş ve müdahale etmiştir. Ancak savaştan önce SSCB, hem Somali'yi hem de Etiyopya'yı desteklemekteydi. Savaşın başlaması ile SSCB'nin aynı anda iki devleti desteklemesinin mümkün olmaması nedeniyle Moskova yönetimi, Etiyopya'yı destekleme kararı almıştır. Bu bağlamda SSCB, Küba'da bulunan 11.600 askeri personelini ve 6.000'den fazla danışmanını Etiyopya'ya göndermiş ve Küba ile birlikte Etiyopya'yı askeri yardımlarla desteklemiştir. (Plaut, 2016, Lewis 2008: 43-45) SSCB savaş esnasında iki devlet arasında arabuluculuk yapmaya çalışmışsa da Barre yönetimi, Etiyopya'ya yapılan yardımlar ve verilen desteklerden sonra SSCB ile diplomatik ilişkilerini sonlandırmıştır. (Türel, 2017: 120) Somali güçleri Eylül 1977'de Ogaden'in %90'ını kontrol etmiş olsalar da, Mart 1978'e kadar bölgeden neredeyse tamamen çekilmek zorunda kalmışlardır. (Clarke, Gosende, 2003: 136) Bu savaşın kaybedilmesi Somali üzerinde sadece askeri anlamda yıkıcı olmamış; aynı zamanda Somali'de gelecekte yaşanacak olan iç çatışmaların ve Somali toplumunda klan temelli yapıların yeniden güçlenmesinin temelini atmıştır.

1978'de Barre'ye karşı başarısız bir darbe girişimi söz konusu olmuş ve Barre, hangi klana mensup olduğuna bakılmaksızın darbecileri idam ettirmiştir. Bu darbe girişiminden sonra Barre, devlet yönetiminde yer alan aktörleri mensubu olduğu Marehan klanından seçmiş ve bu durum Somali'de klanlar arası rekabet ve çatışmanın

artmasında etkili olmuştur. (Bradbury, 2008: 43) Barre, Ogaden Savaşı yenilgisinden sonra özellikle 1980'lerde, Sovyet karşıtı bir duruş sergilemiş ve Batı dünyasına olabildiğince yakınlık göstermiştir. Örneğin 1980'lerde Somali, sadece İtalya'dan yarısı askeri yardımları içeren 1 milyar dolar değerinde yardım alırken; farklı ülkelerden 200 milyon doları askeri yardım olmak üzere toplam 800 milyon dolar yardım almıştır. (Meredith, 2006: 468) 1980'lerin sonuna gelindiğinde ise Somali, ABD'nin Afrika'ya yönelik yaptığı yardımların %20'sini tek başına almaktaydı. (Besteman, 1999: 15)

Somali'ye yönelik gerçekleştirilen dış yardımlar genellikle orduya harcadığından ve gelen paranın Barre'nin yakın çevresindeki kişilere imtiyaz oluşturmak amacıyla kullanılmasından dolayı ekonominin iyileştirilmesi mümkün olmamıştır. Bunun yanında Ogaden Savaşı'nın etkisiyle Somali'de 1980'lerin sonunda nüfusun %25'i mülteci konumuna düşmüştür. (Lewis, 2008: 65)

2.1.2. Somali Ulusal Hareketi ile Çatışma

Somali'nin yaşadığı ikinci önemli silahlı çatışma, Somali Ulusal Hareketi (SUH) ile Barre rejimi arasında gerçekleşmiştir. Bu çatışma 1980'li yıllarda yaşanmış ve çoğunlukla ülkenin bugün Somaliland olarak adlandırılan bölgesine karşılık gelen kuzey ve kuzeybatı merkezli bir isyan nedeniyle gerçekleşmiştir. Bu isyan, 1982-1988 yılları arasında SUH silahlı güçlerinin gerçekleştirdiği küçük bir isyan olarak değerlendirilebilecek olsa da Barre yönetimine meydan okuyan bir durum olarak görülmüştür. (Bradbury, 2008: 61) SUH, faaliyette bulunduğu süre zarfında kuzey merkezli Issaq klanının üyeleri tarafından yönetilmiş olup Somali'de bulunan diğer klanlar arasında fazla destek bulamayacağına farkına varmıştır. Bununla birlikte, 1980'lerin sonlarına doğru SUH, Barre rejimini devirmeyi amaçlayan güney merkezli diğer isyan ve kurtuluş hareketleriyle ittifak içine girmiştir.

SUH'un isyan etmesinin temel nedenleri arasında Ogaden Savaşı sonrası daha fazla otoriterleşen Barre rejimi ve kuzey bölgelerinin toplum içinde ötekileştirilip, ekonomiden daha az pay alması ön plana çıkmaktadır. Barre, özellikle Mogadişu ve güney bölgelerinin gelişimine daha fazla fon ayırarak, Issaq klanına mensup iş adamlarını belirli ekonomik politikalarla izole etmeye çalışarak

kuzeyi ötekileştirmiştir. (Bradbury, 2008: 58-60) Bu duruma ek olarak SUH'u desteklemeyi düşünen herkese karşı rejimin şiddetli misillemeleri de toplumu ağır şekilde etkilemiştir.

Öte yandan SUH, en fazla Somali'nin en büyük ikinci kenti ve Somaliland'ın başkenti olan Hergesya'da etkiliydi. Bu durum, Barre'nin Somaliland'e karşı harekete geçmesine neden olmuştur. Nisan 1988'de Somali ve Etiyopya arasında resmi bir barış anlaşmasının yapılması da söz konusu olunca SUH'un hareket alanı ciddi şekilde kısıtlanmış oldu. (Lewis, 2008: 71) SUH birlikleri, bu anlaşmadan sonra Etiyopya'da sığınma alanlarını kaybetmiş ve rejime karşı harekete geçmiştir. Ancak SUH'un bu hareketi kendisi için felaket niteliğinde olmuştur. Barre'nin SUH karşısındaki askeri üstünlüğü ve dış desteği sonucunda hükümetin SUH'a karşı savaşı, Somali'nin kuzeyi için son derece yıkıcı olmuştur. Yaşanan çatışmada Hergesya yoğun şekilde bombalanmış ve SUH insan gücünün yarısını kaybetmiştir. (Bradbury, 2008: 62) Bu süreçte binlerce sivilin sebepsiz yere öldürüldüğü iddiasıyla Somali Hava Kuvvetleri'ne bağlı pilotlar daha fazla sivilin katledilmesini reddederek uçaklarla Etiyopya'ya kaçmıştır. Yaşanan bu iç savaşta 800.000'den fazla Issaq klanı mensubu mülteci ve yerinden edilmiş kişi durumuna düşmüştür. Bu mültecilerin 300.000'i Etiyopya'ya; 500.000'i ise Somali'nin farklı coğrafyalarına kaçmıştır. (Clarke, Gosende, 2003: 137)

Barre'nin SUH'u sert şekilde bastırması Somali'de yaşanan ayrılıkçı hareketin nedenlerinden birini ortaya çıkarmıştır. Barre'nin kuzeye yönelik uyguladığı politikaların yanı sıra isyanın sert şekilde bastırılıp binlerce sivilin öldürülmesi isyan için bir dönüm noktası olmuştur. SUH, bu süreçte kuzeyde geniş çaplı sivil destek sağlamak için mücadelesini sürdürmüştür. Ancak Barre'nin sivil nüfusu katletmesi, yerel Issaq toplumunu harekete geçirmiş ve bu vesileyle SUH'a Issaq toplumundan geniş bir katılım söz konusu olmuştur. Issaqların olduğu bölgelerde faaliyet gösteren SUH, bu klanın kuzeybatıda hâkim olduğu bölgeleri yavaş yavaş ele geçirmiştir. (Bradbury, 2008: 62-63) Barre yönetiminin kuzeye yönelik bu yaklaşımı, Issaq klanının 1991'de ülkenin geri kalanından ayrılmaya çalışmasının ana nedenlerinden biri haline gelmiştir.

2.1.3. Klan Temelli Özgürlük Hareketleri ile Çatışma

1991 öncesi dönemde Somali'de üçüncü önemli silahlı çatışma, 1989-1990'da Barre rejimi ile klan temelli özgürlük hareketleri arasında gerçekleşmiştir. Bu çatışma aynı zamanda SUH'a karşı yürütülen savaş ile eşzamanlı olarak gerçekleşmiştir. Barre, 1990'ın sonuna gelindiğinde Mogadişu dışında hiçbir yeri kontrol edemeyen bir lider olarak Somali'de varlık göstermekteydi. Uzun süre devam eden çatışmalardan ve başkent Mogadişu'nun tahribata uğratılmasından sonra milis güçleri ve özgürlük hareketlerinin mensupları Ocak 1991'de Barre'yi Somali'den çıkarmayı başarmışlardır. Ancak bu durumun sonucunda Barre'nin yerine yeni bir hükümet kurulamaması ve uzun süren şiddetli çatışmaların yaşanması söz konusu olmuştur. (Meredith, 2006: 469, Clapham, 1998: 151)

Barre döneminde klanlar arasında bölünmüşlük ve ötekileştirmenin etkileri, Barre sonrası dönemde çok yoğun şekilde kendisini hissettirmiştir. Nitekim Barre sonrası dönemde oluşturulacak bir hükümette, aralarında düşmanlık ve güvensizlik olan klanların birleşmemesinin temel sorumlusu olarak yine Barre rejimi ön plana çıkmaktadır. (Meredith, 2006: 80) Barre rejiminin çöküşüyle birlikte Somali, bugün de yansımaları hissedilen zorlu bir döneme adım atmıştır. Bu bağlamda Somali'nin uzun yıllar açlık ve insani krizlerle anılması, Barre dönemindeki başarısız politikalar ve kötü yönetimden kaynaklanmıştır. Ancak bu durumdan daha da önemlisi, Somali'de etkisinin günümüze kadar ulaştığı bir iç savaşın yaşanmasıdır. Somali'de 1991'de başlayan iç savaş, devletin ve kurumlarının işlevsiz hale gelmesinin yanı sıra siyasi parçalanmışlığı beraberinde getirmiştir.

2.2. Somali'de Devletin Çöküşü

Somali'de devletin çöküşü hem tarih hem de kültürel miras ile ilişkilidir. 19. yüzyılda Somali topraklarının Fransız Somalisi, İngiliz Somalisi, İtalyan Somalisi, Kenya Kuzey Sınır Bölgesi ve Etiyopya-Ogaden bölgesi olmak üzere beş bölgeye ayrılması söz konusudur. Temmuz 1960'taki bağımsızlıktan itibaren Somali'deki milliyetçilerin temel amacı, tüm bölgeyi yeniden birleştirmek olmuştur. Ancak bu durum aynı zamanda komşularına tehdit oluşturması dolayısıyla sorunlu bir konu olmuştur. Kısacası Somali'de milliyetçiler tarafından

savunulan ideoloji Cibuti, Etiyopya ve Kenya için tehdit sayılmaktaydı. Bu durum Somali'nin özellikle bölgesel anlamda ekonomik gelişimini ve diplomatik ilişkilerini zayıflatmıştır. (All Answers, 2018)

Barre rejiminin uzun süre ayakta kalabilmesi, klanlar arasındaki rekabeti iyi kullanabilmesi dolayısıyla mümkün olmuştur. Ayrıca klan temelli silahlı büyük siyasi grupların oluştuğunu göz ardı etmemek gerekmektedir. Barre'nin merkezîyetçi baskıcı rejimini yıkmak için de aynı şekilde klan temelli isyancı gruplar oluşturulmuştur. 1989'dan sonra Somali'de hem Barre rejiminin yıkılmasına hem de devletin çöküşüne giden süreç başlamıştır. Barre'nin mensubu olduğu Marehan klanına verdiği destek, ülke içinde yaşanan çatışmanın şiddetini arttırmıştır. (Sage, 2005: 21) 1991'de eski İngiliz Somalisi olan Somali'nin kuzeyinde yer alan topraklarda "Somaliland Cumhuriyeti"nin bağımsızlığını ilan etmesi ülke içindeki durumu daha da karmaşık hale getirmiştir. Öte yandan siyasallaşmada dini kullanan grupların faaliyetleri de Somali'deki mevcut durumda ayrı bir istikrarsızlık faktörü olmuştur. (Forti, 2011)

Aynı dil, din, kültür ancak farklı klanlardan oluşan bir ulus olan Somali'de devlet, 1991'de yaşanan iç savaş nedeniyle ortadan kalkmıştır. Ancak bir devletin bir günde çökmesi mümkün değildir. Somali'de de devlet bir günde çökmemiştir. Devletin çöküş sürecine gitmesi için önce zayıflaması gerekmektedir. Zayıf devletin ülke üzerinde sınırlı da olsa bir kontrolü bulunmaktadır. Zayıf devletin çökmüş devletten temel farkı, büyük bir sorunu çözemesi ve toplumun bir kısmının gözünde meşru olmamasıdır. Kısacası bir devletin gücü, milletin kendisine gösterdiği itaat, bağlılık ve meşruiyet düzeyine göre belirlenmektedir. Başarısız devletler, iç savaş ya da işgal yaşayan istikrarsız yapıda olan devletler için kullanılan bir kavramdır. Aynı zamanda başarısız devletlerde ekonominin zayıflaması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin kaybolması, suç ve şiddetin artması, silahlı çatışmaların sık yaşanması, insani kriz, soykırım, yer değiştirme, mülteci krizleri ve kıtlık gibi sorunlar görülmektedir. Çökmüş devlette ise askeri, ekonomik, siyasi ve adalet kurumları başta olmak üzere devletin tüm kurumlarının kapasitesi yani devlet otoritesi ve siyasi kontrol ortadan kalkmıştır.

Somali'de devletin çökmesine neden olan durum, sömürgecilik döneminde Avrupalı güçlerin oluşturduğu "demokratik" yapılardan,

post-kolonyal dönemde otokraziye geçişin yaşanmış olmasıdır. Gücün, post-kolonyal dönemde sömürgecilikten bağımsızlığa kayması Somali'de siyasi istikrarsızlığa ve devletin çöküşüne yol açmıştır. Somali'de devletin çökmesinin tek bir nedeni bulunmamaktadır. İlk olarak Somali'ye ekonomik, sosyal ve politik olarak ilerleme şansı vermeyen devleti istikrarsızlaştıran ancak etkisizleştirmeyen faktörler öne çıkmıştır. Ayrıca Somali'nin sömürgecilik döneminde beş parçaya bölünmesi ve Somali toplumunun sosyal olarak kendilerini bir devlet çatısı altında gruplandırmaktan ziyade, klan temelli mikro örgütlenmelerin bulunması devletin çöküşüne neden olan temel faktörlerdir. Öte yandan ulusal kaynakların kötü yönetimi ve sömürgecilik döneminden sonra devlet kurumlarında yönetime gelecek olan Somalili insan kaynağının yetersiz eğitim almış olması devletin zayıf bir durumda olmasına zemin hazırlamıştır. (All Answers, 2019)

779

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

Somali'nin güneyinde 1991-1992 yılları arasında silahlı çatışmalar şiddetlenmiş ve klanlara ait milisler çeşitli şehir ve limanlardaki kaynakların kontrolü için birbirleriyle savaşmıştır. Barre dönemi sonrasında hükümeti kontrol edebilmek adına başlayan savaş, ilerleyen süreçte hızlı bir şekilde çeşitli milis grupları tarafından yağmacılığı da beraberinde getirmiştir. 1992'ye doğru Somali'de büyük bir kıtlık sorunu da savaşa eklenince ülkede 250.000 Somalilinin hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir. (Menkhaus, 2006: 81) Somali'de ortaya çıkan kıtlığı hafifletmek için uluslararası gıda yardımları gönderilmiştir. Ancak bu yardımlar savaşmaya değer birer mal olarak görülmüş ve hızla savaş ekonomisinin bir parçası haline gelmiştir.

Yaşanan bu durum yapılan uluslararası gıda yardımlarının güvenli şekilde ulaşmamasını beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda 1992'de BM ve ABD, Somali'de gıda yardımlarının güvenliğini sağlamak ve kıtlığın etkili olduğu güney Somali'ye yardım etme amacıyla müdahale etmiştir. Ancak Somali'ye yönelik BM ve ABD müdahalesi savaşan taraflar arasında barışı sağlama konusunda başarılı olamamıştır. Hatta 1993'te Somalili milislerin iki ABD helikopterini düşürdüğü ve 18 askerini öldürdüğü olaydan sonra ABD, birliklerini Mart 1994'te Somali'den çekmiştir. ABD'den kısa bir süre sonra BM de, Somali'yi savaşan grupların ve klan destekli milislerin insafına bırakarak ülkeden ayrılmıştır. (Clarke, Gosende, 2003: 143-145)

Ülkedeki çatışma 1995'ten sonra daha çok güney ve orta kısımlarda hissedilmiştir. Aynı zamanda bu süreçte Somali'de çatışmanın doğası da değişmiştir. Bu bağlamda çatışmaların süresi ve yoğunluğu farklılıklar göstererek çoğu yerel olarak gerçekleşmiş ve alt klanların birbirine düşmanlaşması söz konusu olmuştur. (Menkhaus, 2006: 88)

Öte yandan Somali'nin kuzeydoğusunda yerel otorite, kendisini Federal Somali'nin bir parçası olarak kabul eden Puntland eyaletini kurmuştur. Puntland, merkezi ve güney Somali'dekinden daha güvenli ve istikrarlı bir ortam geliştirmesini sağlayan yarı özerk ve devlet benzeri bir yapı geliştirmiştir. (Menkhaus, 2006: 83) Öte yandan özellikle 2008'den sonra Puntland, uluslararası taşımacılık şirketleri için ciddi bir tehdit oluşturan Somali kıyılarında korsanlık sorunları nedeniyle önemli bir uluslararası sorun haline gelmiştir. Puntland'ın korsanlıkla gündeme gelmesinin temel nedenleri arasında başarısız devlet olması kadar ekolojik faktörlerin de etkisi bulunmaktadır.

780

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

3. SOMALİ'DE DEVLETİN YENİDEN İNŞASI

Somali, uluslararası toplumun unuttuğu ancak Somalilerin bizzat yaşadığı acı tecrübeler ile şekillenmiştir. 2011'de Türkiye'nin Somali'ye yardım elini uzatması, Somali'ye yönelik uluslararası farkındalığın artmasına neden olmuştur. Bu dönemden sonra Somali'de yaşanan açlık ve yoksulluğa karşı Türkiye'nin harekete geçmesi ve öncülük etmesi ilişkilere farklı bir boyut kazandırmıştır. (Özkan, 2014: 79) Güvenlik zafiyetine rağmen Erdoğan'ın ailesi ve yanındaki heyetle birlikte 2011'de Somali'ye gerçekleştirmiş olduğu tarihi ziyaret devletin ve Türkiye - Somali arasındaki ilişkilerin inşasında etkili olmuştur. Ancak daha önemlisi Türkiye'nin Somali'ye angajmanı ile birlikte Somali'de devletin yeniden yapılandırılması çalışmaları başlamış ve güçlenerek devam etmektedir. Ancak Somali'nin bağımsız bir devlet olmasına rağmen, günümüzde sömürgecilik döneminden kaynaklı siyasi, toplumsal ve ekonomik olmak üzere birçok sorun ile karşı karşıya kalması söz konusudur.

3.1. Toplumsal Boyut

Avrupalı sömürgeci güçler, sömürge sınırlarını belirlerken bölgedeki etnik yapıları dikkate almadan hareket etmiştir. Bu nedenle sömürge sonrası dönemde aynı etnik grupların farklı ülke sınırları içinde yer

alması söz konusu olmuştur. Bu durumun tam tersi yani birbirleriyle ihtilaf içinde olan etnik grupların da aynı ülke sınırları içinde yer alması iç çatışmaları ve iç savaşları beraberinde getirmiştir. Ayrıca etnik ayrımların yanı sıra klan ayrımları da aynı şekilde etkileri barındırmaktadır. Bu bağlamda günümüzde Somali'nin Cibuti ve Etiyopya ile sorunlarında sömürgecilik döneminde toplumsal yapıların dikkate alınmadan oluşturulduğu sınırlar nedeniyle sorunlar yaşanmaktadır. Ayrıca Somali toplumsal yapısında önemli bir yere sahip olan klan sistemini anlamak günümüzdeki sorunları anlamak açısından önemlidir.

Akrabalarıyla derin bağları bulunan Somali toplumu, klanlar ve alt-klanlardan oluşan karmaşık bir yapıdadır. Somalililer klan sisteminin kendilerini yabancılardan koruduğunu düşünmektedir. Ancak belirtilen "yabancı" kavramı karmaşık bir yapıyı ifade etmektedir. Bu bağlamda Somali toplumu için yabancılar, bir klan içinde yer alan ailenin dışında kalan aileler, Somali'de bir klanın dışında kalan klanlar ve dünya genelinde Somalili olmayanlar olarak nitelendirilmektedir. (Abbink, 2009: 2)

Somali'de Darood, Hawiye, Dir ve Isaaq klanları dört ana klanı oluşturmaktadır. Diğer bir büyük grup ise, Digil-Mirifle veya Rahanweyn olarak bilinen Somali'nin güneyindeki Juba ve Shabelle nehirleri arasındaki alanda yer alan temel olarak yerleşik tarımla uğraşan toplumdandır. (Country Policy, 2007: 4,12) Öte yandan Somali'de dört ana klan dışında kalan azınlık grupları ve daha az etkiye sahip klanlar olarak Bantu, Benadiri, Rer Hamar Brawanese, Swahili, Fumal, Yibir, Yaxar, Madhiban, Hawrarsame, Muse Dheryo ve Faqayaqub göze çarpmaktadır. (Country Policy, 2007: 17-26) Somali'deki dört ana klan ve diğer klanlar nedeniyle Somali toplumunda 4,5 klan yapısından söz edilmektedir.

İtalyan ve İngiliz sömürgeciliğinin olumsuz yansımalarından biri kendisini toplumsal açıdan göstermektedir. Bu bağlamda İtalyan idaresi altında olan topraklarda çoğunlukla Hawiye, Darod klanı bulunmaktayken; İngiliz idaresi altında olan ve Somaliland olarak adlandırılan bölgede Isaaq klanı bulunmaktadır. Barre dönemindeki yapılan hatalar ve sömürgecilik döneminde farklı bir yönetim tarzını benimsemiş olan kuzey klanlarından güneye karşı ciddi bir güvensizlik söz konusu olmuştur. Bu durumlar Somaliland

bölgesindeki halkın ayrılıkçı bir tavır takınmasını beraberinde getiren en büyük etkenler olmuştur.

Sömürgecilik döneminde İngiliz sömürgesi olan Somaliland bölgesinin başrolünde olduğu sorun, günümüzde Somali'nin karşı karşıya kaldığı en büyük sorunlardan biridir. Somaliland'ın bağımsızlık arayışları, geçmişte dört gün dahi olsa uluslararası bağımsız bir siyasi yapı olduğunu kanıtladığı için önem arz etmektedir. Bu noktada bağımsızlık için Somali'nin resmi sınırları dışında yaşayan Somali toplumunun varlığı Somaliland'ın egemenlik iddialarını destekleyici unsur olarak sunulmaktadır.

782

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Devletin çöküş sürecinde meydana gelen Somali'nin güneyinde yaşanan olayların aksine kuzey Somali kıtlık ve savaşlara pek maruz kalmamıştır. Nadiren klanlar arası rekabet ve çekişme ile birlikte ekonomik zorluklara maruz kalmış olsa da, kuzeydeki klan liderlerinin arabuluculuğu sayesinde 1991'de Issaqlar ve diğer klanlar arasında barış durumu sağlanmıştır. Barış görüşmelerinin yapıldığı zaman kuzeydeki klan liderleri ve SUH, düşmanlıkları sona erdirmek ve kuzeyin geleceğini tartışmak için Burco'da "Kuzey Halkları Büyük Konferansı" düzenlemiştir. Bu bağlamda kuzeyin geleceği tartışmaları kapsamında kuzey Somali'nin Somali'den ayrılması durumu da tartışılmıştır. Güney ile birliğin gözden geçirilmesine yönelik tartışmalar SUH hariç, konferansa katılan birçok delegenin gündeminde yer almaktaydı. (Bradbury, 2008: 80)

Barre dönemine hâkim konjonktürde SUH da kamuoyunun baskısına boyun eğerek 18 Mayıs 1991'de bölgenin "Somaliland Cumhuriyeti" olarak adlandırılması ile güneye karşı bağımsızlığını ilan etmiştir. (International Crisis Group, 2003: 9) Ancak Somaliland Cumhuriyeti, bağımsızlık ilanında ciddi engellerle karşılaşmıştır. Güneyde uzun süren bir çatışmaya sürüklenmekten kaçınmak için bağımsızlık ilan eden Somaliland Cumhuriyeti'nin bulunduğu bölge on yıl süren isyan ve çatışmalar yüzünden harap olmuş durumdaydı. Bunun yanında finansal kurumları, sosyal hizmet verebilecek altyapısı ve en önemlisi uluslararası desteği bulunmamaktaydı. Sosyal açıdan önemli bir sorun olarak nüfusun büyük bir kısmı yerinden edilmiş olup mülteci kamplarında yaşamaktaydı. (Bradbury, 2008: 77)

Bölge, altyapı açısından neredeyse tamamen baştan bir yeniden inşa sürecine ihtiyaç duymaktaydı. Yaklaşık 300.000 kişilik bir şehir olan

Hergesya'da, yapıların %10'u sağlam şekilde kalmış; ayrıca yıkıma uğramış yerlerdeki molozların altında infilak etmemiş patlayıcılar bulunmaktaydı. Hergesya'nın doğusunda kalan Burco şehri ise %70 oranında yıkıma uğramıştı. Bununla birlikte hastaneler ve okullar yıkılmış, devlet daireleri yağmalanmış, köprüler ve yollar bombalanmış durumdaydı. Ayrıca 1991-1992 yıllarında Somaliland'te ülkeyi daha fazla istikrarsızlaştırma potansiyeline sahip olan klan içi ve klanlar arası çatışmalar yaşanmıştır. (Bradbury, 2008: 87-90)

Somaliland'ta yaşanan bu gelişmelerden sonra barış için çok sayıda klan liderinin katılımıyla barış ve uzlaşma konferansı düzenlenmiştir. Düzenlenen konferanslar anayasal konuları içermekle beraber; Somaliland bölgesindeki klanlar arasında güç paylaşımını, klan liderlerinin hükümete katılımı için mekanizmalar oluşturulmasını ve güvenliğin sürdürülmesi için çeşitli kurum ve mekanizmaların oluşturulmasını amaçlamaktaydı. (Bradbury, 2008: 96) Bu bağlamda gerçekleştirilen konferanslar arasında en önemlisinin 1993'teki Borama Konferansı olduğu söylenebilir.

Borama Konferansı, Ocak 1993'te başlamış ve Mayıs ayına kadar sürmüştür. Bu konferans Somaliland'ın siyaset tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Konferansta Somaliland'te oluşturulacak yasama organının iki kanatlı olması kararı alınmıştır. Bu bağlamda, bölgedeki klanlarda yaşça en büyüklerin oluşturacağı bir üst meclis (Gurti) ve seçilmiş temsilcilerden de bir alt meclisin bulunacağı yasama organının oluşturulmasına karar verilmiştir. (Bradbury, 2008: 94) Borama Konferansı'nda Somaliland'ın güvenliği için bir çerçeve oluşturulmuş, bağımsız bir Somaliland vizyonu geliştirilmiş ve SUH hükümetinden sivil bir hükümete geçiş için barışçıl bir güç aktarımını denetleyecek kurulun oluşturulması kararları alınmıştır. Aynı zamanda hükümeti yönetmesi için bir başkan, bir başkan yardımcısı ve bakanlar kurulundan oluşan yürütme organı, yasama için iki kanatlı bir meclis ve bağımsız bir yargı organının oluşturulması kararlaştırılmıştır. (Bradbury, 2008: 98-99)

1994'ün son ve 1995'in ilk aylarında Issaq klanının alt klanları arasında Hergesya Havaalanı'ndan elde edilen gelirin paylaşımı dolayısıyla düşmanlıkların ve yerel çatışmaların yeniden ortaya çıkması söz konusu olsa da Somaliland hükümeti büyük ölçüde güvenliği sağlamayı başarmıştır. Bununla beraber Somaliland hükümetinin yerel yönetimdeki devlet yapısının yanı sıra klanların yaşlılarından

oluşan devlet dışı yapıların karışımı olduğu göz ardı edilmemelidir. Diğer bir ifadeyle, Somaliland'te modern devlet kurumları ile geleneksel toplumsal kurumlardan oluşan hibrit bir yapı, nispi başarı elde etmiştir. Nitekim Somaliland'te güvenlik sektörü ve yönetim mekanizmalarındaki nispi istikrarda klan tabanlı yapıların etkisi büyüktür.

3.2. Siyasal Boyut

Avrupalı sömürgeci güçler, sömürgecilik faaliyetlerini sonlandırdıktan sonra arkalarında istikrarsız yapılar bırakmıştır. Bu istikrarsız yapılar, demokratik seçimler sonucunda ülkeyi en iyi yönetecek kişilerin iktidara gelmesinden ziyade; askeri açıdan gücü elinde bulunduran ve tüm yetkiyi kendi elinde toplayacak liderler tarafından ele geçirilmiştir. Bu durum bölgede otoriter rejimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. (Milkias, 2004: 59-67)

Günümüzde siyasal olarak yeniden inşa konusunda ülkedeki klan yapısı ve toplumsal sistemin etkisi geçerliliğini korumaktadır. Siyasal yapıda parlamentodaki dağılımda 4,5 klan sistemine göre oluşturulmuş yapı etkili olmaktadır. Somalililer ortak dil, din ve kültürü paylaşmanın yanı sıra geleneklerine ve kırsal yaşam tarzına sahip oldukları için bölgede ulusal kimliğe sahip olmaya en yakın toplum olarak öne çıkmaktadır. (Clarke, Gosende, 2003). Ancak ortak değerlerin olması tek başına yeterli olmamakta ve Somali'de klan yapılarının devlet mekanizmasından daha etkili olması dolayısıyla devlet zayıf bir yapıda bulunmaktadır.

Bu klan ve alt-klan yapıları, Somali nüfusu ve ülkedeki iç siyaset için oldukça önemlidir. Somali toplumunda soyların geldiği klanların varlığı, bireysel kimlikler için önem arz etmektedir. Toplumun üyesi olan bireyin liyakati açısından bakıldığında, klana bağlılık Somali devletine bağlılıktan önce gelmektedir. Bu bağlamda günümüzde mevcut siyasi güvensizlik ortamında klanlar, sadakatlerin olduğu sosyo-politik birimler olarak öne çıkmaktadır. Sömürgeci yönetimler Somali'deki klanları kendi istekleri doğrultusunda kullanarak amaçlarını gerçekleştirmişlerdir. Sömürge yönetimlerinin geçmişte tohumunu ektikleri klanlar arası sorunlar günümüzde Somali'deki siyasal sorunların yaşanmasına kaçınılmaz etki etmektedir.

3.3. Ekonomik Boyut

Somali'nin ekonomisi, ihracata yönelik ürünlere bağımlıdır. Ancak bu ürünler sanayi üretiminden ziyade, genel olarak tarımsal ürünler olmaktadır. Bu nedenle tarımsal ürünlerin üretiminde yaşanacak bir sorun ülke ekonomisini ciddi anlamda etkilemektedir. Avrupalı sömürgeci güçler, bölgenin sahip olduğu doğal kaynakları ve bölgenin stratejik konumu sömürerek önemli gelirler elde etmiştir. Bu gelirler, sömürge topraklarına yatırım yapılmaktan ziyade sömürgeci ülkeye aktarılmıştır. Bu durum sömürülen toplumların ekonomik açıdan gelişmesini engellemiş olup siyasi ve toplumsal açıdan da zayıf yapılar ortaya çıkarmıştır.

Son dönemde Somali'de zengin yeraltı kaynaklarının yanı sıra enerji rezervlerinin keşfine yönelik gerçekleştirilen faaliyetler, ülkeye yönelik bölgesel ve küresel ilginin artmasını beraberinde getirmektedir. Somali kıta sahanlığında zengin petrol rezervleri bulunabileceği açıklamaları da (BBC, 2020.) ülkenin ekonomik geleceğini tamamen değiştirebilecektir.

Ayrıca bölgeye yönelik yatırımların son dönemde artması söz konusudur. Bunda Somali'deki terör kaynaklı güvenlik sorunlarının kısmen de olsa azalması ve küresel/bölgesel aktörlerin bölge denkleminde yer alma kaygısı rol oynamaktadır. Ancak zaman zaman Somali'de meydana gelen terör saldırıları ülkeye yönelik yapılan yatırımları sekteye uğratabilmekte ve bu durum Somali'nin ekonomik durumunu olumsuz etkileyebilmektedir.

SONUÇ

Somali, son 20 yılda köklü bir değişim dönemine girmiştir. Somali, başarısız devlet durumundan, devletin yeniden yapılandırıldığı bir toplumsal, siyasi ve ekonomik dönüşüm sürecinde bulunmaktadır. Somali'de toplumsal, siyasal ve ekonomik ilişkiler sömürgecilik döneminden kaynaklı sınır çatışmalarından, etnik gerilimlerden ve büyük güç rekabetinden etkilenmektedir.

Somali'de sömürgecilik döneminden kaynaklı az gelişmişlik, sosyal eşitsizlik, siyasi ve toplumsal kutuplaşmalar, klan tabanlı ayrılıklar ve politik çizgilerin farklılıkları, ülke içinde çatışmalara ve iç savaşların

yaşanmasına neden olmuştur. Son dönemde Somali'nin başarısız devlet kimliğinin değişmeye başlaması, demokratikleşme ve siyasi katılım politikalarının Somali'deki şiddetli çatışmaları önemli ölçüde engelleyip değiştirebileceğine ve çekişmeli konuların yapıcı bir şekilde ele alınabileceğine ışık tutmaktadır.

Her ne kadar sömürge dönemi sona ermiş olsa da sömürge sonrası dönemde Somali'de İngiliz ve İtalyan sömürgeciliğinin mirası etkisini her dönemde hissettirmiştir. Somali'de sömürgecilik sonrası dönemde devlet içerisinde rekabet ortamı, iç çatışma ve darbe süreçleri söz konusu olmuştur. Bu süreçler Somali'nin sömürge geçmişinden bağımsız düşünülmemelidir. Somali'de yaşanan kargaşa döneminden sonra görece istikrarlı bir askeri rejim kurulmuştur. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Somali'nin kendi haline bırakılması söz konusu olmuş ve bu durum Somali'de karışıklıkların başlamasına ve devletin çöküşe doğru gitmesine neden olmuştur.

2011'de dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Somali ziyaretiyle ülkede yeni bir dönem başlamış ve Somali'de devletin yeniden yapılandırılmanın temelleri atılmıştır. Bu durum, bölgede sömürge geçmişi olmayan Türkiye'nin Somali'de devletin yeniden inşası için oluşturduğu önemli bir fırsat penceresi niteliğindedir. Somali halkı ve elitleri Türkiye'nin bu çabasının farkında olup bu girişimi içselleştirerek desteklemektedir. Ancak Somali'deki bu yeni sürecin sömürge geçmişinin izlerini hemen ortadan kaldıramayacağı da açıktır. Zira sömürgeci devletlerin oluşturduğu yapılar toplumsal, siyasal ve ekonomik açıdan bir süre daha etkisini göstereceğe benzemektedir.

KAYNAKÇA

Abbink, Jan (2009). *The Total Somali Clan Genealogy*. Netherlands: African Studies Centre, ASC Working Paper, 84.

All Answers. November 2018. *History of Somalia: Pre-colonial, Colonial and Post Colonial*. <https://ukdiss.com/examples/somalia-2.php?vref=1>.

BBC, Somali'de petrol rezervi ne kadar? Erdoğan'ın 'Teklif geldi' açıklamasına Somali Petrol Bakanı ne diyor?, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51210933> (Erişim Tarihi: 10.08.2020).

Besteman, Catherine (1996). Representing Violence and "Othering" Somalia". *Cultural Anthropology*, 11(1), 120-133.

Besteman, Catherine (1999). *Unraveling Somalia. Race, Violence, and the Legacy of Slavery*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Bradbury, Mark (2008). *Becoming Somaliland*. London: Progressio.

Clapham, Cristopher (1998). "Degrees of Statehood". *Review of International Studies* 24(2), 143-157.

Clarke, Walter S.; Gosende, Robert (2003). "Somalia: Can a Collapsed State Reconstitute Itself?", Rotberg, Robert I. (Ed.). *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, Washington: Brookings Institute Press, 129-158.

Clifford, E. H. M. (1936). "The Biritish Somaliland-Ethiopia Boundary". *The Geographical Journal*, 87(4), 289-302.

Coleman, James Smoot; Gustav, Carl (1966). *Political Parties and National Integration in Tropical Africa*. Berkley and Los Angeles: University of California Press.

Country Policy and Information Note Somalia: Majority clans and minority groups in south and central Somalia, June 2017, <https://www.refworld.org/pdfid/59422bdc4.pdf>.

Davies, Timothy John (2017). *Anglo-Italian Relations in The Red Sea and Zanzibar, 1880-1888*. United Kingdom, University of Birmingham.

Eubank, Nicholas (2012). "Taxation, Political Accountability and Foreign Aid: Lessons from Somaliland". *Journal of Development Studies*, 48(4), 465-480.

Finaldi, Giuseppe (2016). *A History of Italian Colonialism, 1860-1907: Europe's Last Empire*. Routledge.

Forti, Daniel R. (2011). *A Pocket of Stability: Understanding Somaliland*. Occasional Paper Series: Issue 2.

Hess, Robert L. (1966). *Italian Colonialism in Somalia*. Chicago: The University of Chicago Press.

International Crisis Group (2003). *Somaliland: Democratization and its Discontents*. Africa Report No. 66. Nairobi; Brussels.

Jonas, Raymond (2011). *Battle of Adwa: African Victory in the Age of Empire*.

Le Sage, Andre (2005). *Stateless Justice in Somalia Formal and Informal Rule of Law Initiatives*. Centre for Humanitarian Dialogue, July 2005 report.

Lewis, Ioan M. (2002). *A Modern History of the Somali: Nation and State in the Horn of Africa*. Oxford.

Menkhaus, Ken (2006). "Governance without Government in Somalia: Spoilers, State Building, and the Politics of Coping". *International Security* 31(3), 74-106.

Meredith, Martin (2006). *The State of Africa*. London: The Free Press.

Milkias, Paulos (2004). "U.S. Foreign Policy Towards Africa with Emphasis on Ethiopia and Eritrea". *International Journal of Ethiopian Studies*, Winter/Spring 2004, 1(2), 58-81.

Özkan, Mehmet (2014). *Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası*. İstanbul: SETA.

Plaut, Martin (2016). *Castro's Troubled Legacy in the Horn of Africa: Hero or Villain?*. The Conversation.

Somaliland Times 2002, Hagmann ve Hoehne 2009, 52.

Türel, Oktar (2017). *Küresel Tarihçe 1945-1979*. Yordam Kitap.

Walls, Michael; Kibble, Steve (2011). *Somaliland: Change and Continuity*. Report by International Election Observers on the June 2010 Presidential Elections in Somaliland. London: Progressio.

Xeer, https://www.legalaffairs.org/issues/September-October-2005/scene_lombard_sepoct05.msp.

Yasin, Mohammed Yasin (2010). *Regional Dynamics of Inter-ethnic Conflicts in the Horn of Africa: An Analysis of the Afar-Somali Conflict in Ethiopia and Djibouti*. Hamburg.

SUMMARY

Colonial past of Somalia shows itself in different dimensions today and Somalia is home to global and regional rivalries. Somalia was subject to British and Italian colonialism from 1888 to 1960. British and Italian colonial forces maintained control by direct and indirect methods while conducting their operations in Somalia. Colonial powers ruled colonial lands using methods of divide and rule, assimilation, and influence over corporations. In areas where direct rule was applied, colonial countries managed administrative units themselves, mixing with the colonies themselves; in areas where indirect rule was applied, the colonists allowed the people chosen from the local population to govern the colony.

In Italy's colonization of Italian Somalia and Britain's British Somalia, the region held the entrance and exit of the Gulf of Aden, controlled the Indian Ocean, as well as the economic presence of uranium, oil and natural gas deposits in the region and the growth of agricultural products played an important role. In British Somalia, the foundations of an unstable structure have been laid in the region as a result of the British practice of "divide and rule" policy, Italians entering the region through companies and following different management policies. The reflections of this situation continue to this day.

In the post-colonial period, there was a competitive environment, internal conflict and coup processes within the state in Somalia. These processes have made its influence felt in Somalia as a legacy of colonialism. A relatively stable junta regime was established after the turmoil in Somalia. However, at the end of the Cold War, Somalia's abandonment of its own caused confusion within the country. This process has led to the collapse of the state in Somalia. It brought Somalia to be isolated from world politics for about 20 years. And when Turkish Prime Minister Recep Tayyip Erdogan went to Somalia in 2011, Somalia's fate started to change. Currently, there is a state rebuilding process in Somalia. However, the fact that the region has become more stable compared to the past has led regional and global powers to increase their re-engagement in Somalia. Although the period of colonialism is over in Somalia, the effects left by the colonial powers are still felt. And it is concluded that the legacy of the era of colonialism in Somalia has not disappeared.

